

БАЙРАМ ҺƏСƏНОВ ВƏ ОНУН „АЈАЗ“ КИТАБИ

Һөрмәтли редакция!

Москвадан «Детская литература» изшриятатынын бурадыгы «Аяз» адлы жени китабы окумушам. Әсәр хошума кәлиб. Ханыш едирәм ки, бу китаб вә онун мүаллифин Байрам һасановун җарадычлығы һагғында бизә мәдлулат вересиниз.

Ј. НАЧЫЛБЕВ,
Бақы шаһари

Республикамызда ушаг җазычысы ними танымыш Байрам һасанов бир чох әсәрлерин, һеһә вә повестларын мүаллифиндир. Онун ушаглы иллери кәндә кечдији үчүн кәнд һәҗаты илә җахшы таныш олмуштур. В. И. Ленин адына Азәрбаҗан Дөвләт Педагогич Институтуну битирдикдан сонра узун мүдәт кәнд мәктәпләриндә ишләмиш, мәһә буна корә чох көзәл билдији, корәдү, дүндүгү бу алөмдән җазыма башламышлар. Сон р а л а р «Азәрбаҗан мүаллими», «Азәрбаҗан пионер» гәзәтлери, «Һоҗаричи» журналсы редакцияларында ишләмәш ушаг әдәбияты сәһәсиндә онун маһсулдар вә сәмәралы фаалиятитинә нәмәк етмишдир. Җалчынын мурачәт етдији бу мөвзу — јәни кәнд ушагарлырын һәҗаты онун җарадычлығынын әсас мөвзусу олмуштур.

Чәндән чыхан илк китабы «Гардашлар» адланыр. Бу китаба топланан һәҗәтләрдә кәнд ушагарлымы һәҗаты тәбиин, инәлдирычы, кеңиш вә һөртөфәли верилмишдир. Кәч му-

әллифин илк һәҗәләри охучуларын изәр-дигтәтиши чәлб етиши, онларда марәг вә һүсн-рөгбәт ојатмишдыр. Бундан руһлалан Байрам һасанов өзүнә җахшы таныш олан бу мөвзудан һеч замән арылмамыш, далбадал јени һәҗәләр вә повестләр җазымышдыр. «Гардашлар» адлы китабындан сонра онун «Илк гар», «Сәфәр тәхир» салыныр, «Илк коруш» вә башга китаблары чәндән чыхмышдыр.

Бу китабларда топланан һәҗәләрин, повестларин јени кәнд, мәктәб, шакирд мөвзусунда олмасы кәстәрир ки, мүәллиф өз тутугу Јола һәмшиһ сәдиг галымышдыр. Бу әсәрләр ичиндә «Илк коруш» повестини марәгәдидр вә кәнд мүәллиминичи фаалијәтини кеңиш әкс етдирир. Байрам һасанов мүәбт бир мүәллим образында кәнд инәлҗалырына мәхус јени кәшфијәтләри вермәҗә чалышымышдыр. Әсарин һөһрәманы Назим ачыт финилди, јени дүшүнчәли, әһәмәт сөвил, фәданар бир мүәллиmdir. О, јени-јени тәшәббусләр ирәли сүрмәзи чох сә-

вир. Ушагларын тәһсилдән җанынмасы үчүн чалышыр, мәктәб әтрафиндә тәдрис-тәҗмүбә сәһис җарадыр. Баг салыр, бу ними җахшы ишләр көрүр. Назим тәк дејилдир, җазычы онун ними фәданар мүәллимләрдән дө повестиндә һәһс едир.

«Аяз» повестини онун јени әсәриндир. Бу әсәр Москвадан «Детская литература» нашријаты тәрәфиндән, Н. Әлиҗејоһановын тәрҗүмәсиндә, рус дилиндә чәндән бурахламышдыр. Бу, В. һасановун Москвада чыхан илк китабы дејилдир. «Раһиз вә онун нәһәс» адлы биринчи китабы һәмшиһ нашријат тәрәфиндән 1970-чи илдә чәп олунмуштур.

В. һасановун мүвәффеҗијәтләри чыхышы «Аяз» повестинини мөвзусу јени кәнд ушагларын нми һәҗатындан алынмышдыр. Мүһәрәбә илләриндә, арха чәһәдә галан ушагларын фәдәшәрлығы, гоҗагылығы, ирадәси повестдә кеңиш тәсвир олунур. Повестини әсәс һәрәманы Аяздур, о, гәтијәтлә, дөзүмлә, агыллы, фәданар бир ушагдыр. Әвәлчәк чәтинликләрдән сөрәсүләр, горхур, анчәк сонра дејишдилди, мөнәм, ирадәли вә горхмаз олур. Атасы чөһнәҗә Јола дүшәндән сонра ону колхозда өзәс едир, кәнддән узада, мешәдә ары пәтәкләрини бахыр. Мүәллиф Аязын һечә

чәтинликләрдә үләшдијини тәләсәдән, тәбиин, инәндирычы шәкилдә көстәрмәҗә чалышмышдыр. Кәчә вахты узагдан парылдајан ишынғын көрүнмәси, чөлә бурахылан атларын галы-ја кәлмәси вә санр эпизодлардә Аязын кеңирдији һәҗәндәлар чох тәбиин верилмишдир. Гаранлыгдә мешәдә, тәһба галан бир ушагын горхмасы, һөҗәчән кеңирмәси, сәһәр нсә өзүнә күлмәси, әлбәттә, тәбиин вә инәндирычыдыр. Мәһз бәлә чәтинликләрдә үләшә-үләшә Аяз бу һәҗәтә өҗрәшир, даһә өзүпү тәһба дүмүр, мәтиһләр. Повестини он марәгәли сәһнәләри вә балача огланын тәдричән, Јаваш-Јаваш дејишмәси процесинә һәһр едилмишдир.

Җазычы Аязын атасына мәһәббәт бәсләмәсинә, сәһнәлиәт әмәланыны гош бөбәји ними горхмасына, гошур ермән кәндәдә Јашајан Аракел бабаја, һәнәс Сәһнәҗә һөрмәтлә җанашмасына повестдә кеңиш јер вермишдир. Аракел баба илә бағлы эпизодлар хуәсүнлә фәргләнир. О, кеңирхәк, агылла вә мүарин бир гоҗадыр. Аязын атасы Сәһнәҗә мөнһәмәт достдур. Сәһнәҗә онула корушмәдән гәфләтән чөһнәҗә кәтәһсә гоҗа-җа барј тәсир едир. Аракел бабанын Аяза мүнәсибәтинин, аталыг гәҗисынын, сәһнисини көстәрип дөһнәләр, эпизодлар.

повестини он җахшы, ән мүвәффеҗијәтлә сәһнәләриндир. Оланмишә Аяз үчүн парәһәт олан Аракел баба тәз-тәз онун Јаһна кәлир, гаҗғы вә мәһәббәтлә ары итәкләринә һечә гуллуғ етмәји өҗрәдир, мәсләһәтләр сәһр. Тәсадүфи дејил ки, Аяздә бу муарин гоҗаны он җахшы, ән доғма адамы ними үрәкдән сәһр. Оларын бу җаршытлыгы сәһнәҗә мүнәсибәтин тәсирлиндир. Әдәттә, Аязын өз хуәсүнә инәм бәсләмәсиндә, хәрәкәтеринин мәтиһләшмәсиндә Аракел бабанын рөлү хуәсүнлә бојукдур. Иһсс олунур ки, Јазычы Аракел баба образыны мәһәббәтлә җаратмишдыр. Сәһнәҗә образы, онун Аязла сәһнәҗә достлуғ мүнәсибәтләри повестдә хәһсәһлиәт вериләсә, до, хошдур, мәһналы вә ишығлыдыр.

Аязла сых бағлы олан һәдиз-сәләрә, әһваләтларда онун анасы Набаты, колхоз сәдри Дадашы, дүлкәр Полады вә башгаларынын тәз-тәз корүркү. Мүһәрәбәнин тәрәтдији чәтинликләрдә мубарисә апаран, кәчә-күндүз билмәниб јорулмадан чалышан бу инәнларын фәданарлығы дә әсәрдә өз әкисини тапмышдыр. Колхоз сәдри Дадашын кәркин иши, Набатын парәһәтлығы, һөһсәһналына бахмәҗарәҗә Поладын колхоза комән көстәрмәји мүәллиф тәрәфиндән җахшы ишләмиш-

дир. Поладын асап ишә мейл етмәси, хуәсүнлә Аязын јериңдә ары пәтәкләринә бахмәг истәмәси, бу мәғсәдлә кәлмәси, огланла кобүд рәфтары—бүтүн булар повестини аһә хәтти илә сых бағланыр, Аязын хәрәкәтериндән јени чәһәтләри ачыр. Аяз Полада инәнмыр, буна корә мешәдә так галыб чәтинлик чөкәсә дә, ары пәтәкләрини она тәһвил вермәк истәмир. Полад кәләндә гәтијәтлә: «атам гаҗыдана гәдәр бурда мән өзүм гәләчагам» — дејир. Һәһтәгәтән дә галыр, тәз-тәз анасы, гардашы, Таһир мүәллим, мәктәб достларындан Наһир, Зијад онун Јаһна кәлирләр.

Повестдә мөһәһни, кәндән тәһбит мөнәзәрләри, Аязын дүшүнчәләри, атасынын мәнтүбәти, огланын он җахшы көмәкчиси Бөздарын һөрәкәтләри јыгчәм вә чәһәл тәсвир олунмушдур. Бизим Азәрбаҗан кәндләринә мәхус чәһәтләри, бәзи адәт вә әһнәләрини һәрәмкәдә В. һасанов доғлиқли кәлмәсини, бүтүн һәдиз вә әһваләтларын бир сүжәт хәтти әтрафиндә инәшәрәһна һәһл олмушдур. Ушагарлымыз үчүн җазыла вә марәглы охунан «Аяз» повестини тәкчә В. һасановун җарадычлығында дејил, үмумијәтлә Азәрбаҗан ушаг әдәбиятында мүвәффеҗијәтлә бир әсардир.

Байрам һасанов икди јени әсәр өзәриндә ишләди, үмид едирим ки, онун јени әсәри дә балача охучуларын һүсн-рөгбәтини гәһәләчәдир.
Т. МАЬМУД.